

**О. М. Мосейчук,
Ю. І. Глушанівська**
м. Житомир

УПЕРЕДЖЕНІСТЬ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ОЗНАКОЮ

Термін “стереотип” позначає когнітивну структуру, що складається з певної категорії, або ярлика та відповідних характеристик. Сукупність цих характеристик формує когерентну структуру, що утримується у довготривалій пам’яті та актуалізується у вигляді конкретних суджень [2: 20].

Але якими б точними не були стереотипні уявлення про певну групу, це у жодному випадку не усуває потенційної можливості упередженого ставлення конкретному соціальному контексті, приміром, відмова росіянки у роботі на посаді доглядальниці за дітьми на підставі загальновідомого факту, що серед росіян багато курців, або через стереотипізовану красу росіянок, що може бути загрозою для шлюбу родини роботодавців.

Отже, незалежно від точності стереотипів, механізм упередженості полягає у зниженні оцінки членів певної групи внаслідок можливості їх сприйняття у якості агресора, або потенційного агресора, що претендує на невідповідну для нього/неї соціальну роль, у порівнянні з оцінкою членів інших груп, які, на думку суспільства, підходять для виконання цієї ролі. А оскільки за кожною соціальною роллю закріплено певні вимоги до претендентів, що складають стереотипне уявлення соціальної ролі, можна говорити про конфлікт стереотипу групи, до якої належить претендент, зі стереотипними уявленнями, що вимагаються для виконання цієї ролі. Ця невідповідність породжує упередженість до претендентів через загрозу руйнації традицій розподілу соціальних ролей, оскільки соціальні зміни асоціюються з певною дестабілізацією суспільства, порушенням соціокультурної рівноваги.

Оскільки дискримінативний вплив завжди реалізується у конкретному контексті відповідності соціальних ролей, негативно марковані стереотипи не мають обов’язкового безпосереднього зв’язку з механізмом дискримінації. Це означає, що для кожної соціальної ролі у конкретній ситуації висувуються вимоги, що можуть співвідноситися як з позитивними так і з негативними атрибутами стереотипу. Тобто, якщо конкретна соціальна роль вимагає, скажімо, риси характеру, що загалом (у абстрактному розгляді) вважаються негативними, то стереотипи з домінуючими позитивними ознаками, особливо такими, що вступають в опозицію до зазначених позитивних атрибутів, будуть підставою для негативної оцінки цієї позитивної ознаки у даному контексті. Таким чином, дисонанс ознаки стереотипу з ознакою соціальної ролі у конкретному контексті здатний формувати підґрунтя для упередженості та проявлятися у вигляді дискримінативного акту. Наприклад,

позитивні атрибути стереотипу жінки (тендітна, емоційна, співчутлива, ніжна) можуть бути перешкодою та, відповідно, підставою для дискримінації у контексті соціальної ролі керівника, прокурора, тюремника, військового, оскільки ці ролі вимагають якості, що вважаються негативними (незалежний, авторитарний, категоричний, неемоційний, суворий, грубий, непоступливий, безкомпромісний) поза межами контексту.

Упередженість є реакцією на соціальний контекст, оскільки виникає на перетині стереотипних уявлень про групу та вимог до соціальних ролей. Отже, упереджене ставлення має недовільний, не випадковий характер через передбачуваність на основі загальновідомих вимог до соціальних ролей та їх відповідності/невідповідності ознакам певного стереотипу [1: 25].

За умов контекстуального дисонансу соціальних ролей та ознак стереотипу стає можливою навіть дискримінація домінуючих соціальних груп (групи традиційної сексуальної орієнтації, чоловіки, домінуючі етноси тощо). Конфлікт ролей та стереотипних атрибутів знижує оцінку традиційно домінуючої групи у відповідному контексті. Але відсоток таких випадків є незрівнянно нижчим, оскільки члени домінуючої групи, які претендують на соціальну роль, традиційну для меншин, “грають” на пониження власного соціального статусу.

Ступінь упередженості та, відповідно, сила зворотної реакції на дискримінацію визначається ступенем (не)відповідності стереотипу соціальній ролі. Внаслідок цього можна диференціювати відсутність упередження, його слабку, помірну та сильну ступені. Тобто, якщо атрибути стереотипу повністю відповідають вимогам соціальної ролі, можна прогнозувати потенційну відсутність упередження та будь-якої дискримінативної діяльності. У випадку часткової та значної невідповідності атрибутів стереотипу вимогам соціальної ролі виникає можливість слабого та помірного ступеня упередження відповідно. Сильний ступінь упередження та дискримінативного впливу спостерігається за умов максимально повної невідповідності ознак стереотипу до вимог соціальної ролі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Allport, G. W. The nature of prejudice / G. W. Allport. – Cambridge, MA: Perseus Books, 1979. – 537 p.
- Eagly A. What is the Problem? Prejudice as an Attitude-in-Context / A. Eagly, A. Diekmann // On the nature of prejudice : fifty years after Allport. – Oxford : Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 19–35.